

Володимир ГОНЧАРОВ

УДК 37.015.31: 378.091.12–051

ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ – НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ НОВОГО ВЧИТЕЛЯ

© Гончаров В., 2012

Ключові слова: людина, освіта, освітня політика, освітні технології, педагогічні технології, технології навчання.

На основі аналізу специфіки основних концептуально-теоретичних визначень поняття «технології освіти» зроблено висновки про те, що в процесі підготовки нового вчителя як ключового суб'єкта навчально-виховної творчості освітньо-педагогічні технології відіграють важливу роль в інтеграції та систематизації освітнього середовища; підкреслено, що освоєний студентами технологічний складник освітнього простору сприяє цілісному визначенню цілей педагогічного процесу, виробленню відповідних методик та засобів, а також ефективному досягненню цих цілей, діагностиці їх та відтворюваності.

сучасному світі надлишкової інформації надзвичайно важливо вміти вибірково та компетентно застосовувати творчі здібності особистості для самореалізації у професійному середовищі. У педагогічній діяльності від такої самореалізації залежить формування світоглядно-ціннісних орієнтирів дітей, юнацтва, молоді, що покладає на нового вчителя особливу відповідальність. Одним із найважливіших складників компетентності вчителя нової формації є володіння освітніми технологіями, що особливо актуалізує теоретичний аналіз того, яке технологічно-педагогічне середовище створюється саме у процесі підготовки нового вчителя.

Новий учитель є носієм прогресивної інноваційно-гуманістичної педагогічної свідомості, що, насамперед, виявляється у творчому ставленні до власної професійної діяльності, а отже зумовлює необхідність постійного самовдосконалення у сфері методологічно-розвивального використання найновітніших освітніх технологій. Таке вміння використовувати технологічну сферу професійної діяльності, що за сучасних умов постійно розвивається, залежить від

того, до якої міри технологічно прогресивним було освітнє середовище вищого навчального закладу, де відбувався перший етап становлення вчителя як професіонала. «Професіонал у галузі освіти має глибоко усвідомлювати місце та роль позитивної взаємодії тих, хто є учасниками освітнього процесу як засобу самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку, самоствердження. Необхідно підготувати вчителя з творчим науково-педагогічним мисленням, з певною системою знань, умінь і навичок та особистісних і професійних якостей, що актуалізує проблеми застосування інноваційних технологій навчання» [1, 73]. Концептуально-теоретичний аналіз і філософська рефлексія щодо створення та застосування новітніх технологій підготовки нового вчителя є надзвичайно актуальними в аспекті побудови національного освітнього простору на основі європейських цінностей із застосуванням доробків, на які багата українська педагогічна думка і практика. «Проблеми освітніх технологій, величезний досвід педагогічних інновацій, авторських шкіл та вчителів-новаторів постійно потребують узагальнення та систематизації» [3, 13]. Така потреба зумовлює надзвичайну актуальність теоретичного дослідження провідних технологій підготовки нового вчителя, адже охоплює два надзвичайно динамічні складники освітнього простору: *по-перше*, це стосується самого феномену «нового вчителя», який за своєю суттю передбачає постійну творчу динаміку самостановлення і саморозвитку, особисту творчо-вольову активність, а *по-друге* – технологічний складник педагогічного процесу, який, як і в інших сферах сучасного життя, є швидко змінюваним та надзвичайно варіативним. Отже, дослідження провідних технологій підготовки нового вчителя ставить перед сучасними науковцями цілу низку різнорівневих та поліваріантних концептуально-теоретичних завдань.

Актуальність теоретичного дослідження тенденцій становлення і розвитку технологічного середовища підготовки нового вчителя зумовлена ще й тим, що перед україн-

ською системою освіти постало завдання вийти на рівень найкращих європейських та світових педагогічних стандартів, що є необхідним для побудови сучасного конкурентоспроможного національного суспільства. Таке завдання безпосередньо пов'язане з рівнем технологічної здатності нового вчителя до вільної особистісної самореалізації, адже в європейській традиції педагог – це, насамперед, творчо-вольова одиниця, здатна пробуджувати творчі поривання своїх вихованців. У європейському освітньому просторі нині визначено декілька основних проблем, пов'язаних із технологією професійної самореалізації сучасного вчителя, серед яких основними є «по-перше, до якої міри вільно вчителі можуть упроваджувати власні педагогічні технології і методи; по-друге, відбір навчального матеріалу та підручників для навчального процесу; по-третє, організаційні виміри технологій навчальної активності» [11, 25]. Отже, одним із найважливіших вимірів європейського освітньо-педагогічного простору визнано можливість змістово-ціннісної і технологічно-методологічної самореалізації вчителя, що особливо важливо для формування у суспільній свідомості нашої країни переконання у необхідності підготовки вчителя нової формації. «Підготовка вчителя до педагогічної творчості забезпечує його здатність і до формування та розвитку творчої особистості учня, і до власного професійного та особистісного саморозвитку, що є домінуючими цілями його професійної підготовки» [8, 13]. Технологічний простір освітнього середовища підготовки нового вчителя залишається одним із найважливіших феноменів, що підлягають концептуально-теоретичному дослідженню у таких взаємопов'язаних світоглядно-формульованих та науково-педагогічних напрямках, як філософія освіти, педагогічна теорія та методика навчання, методологія організації навчально-виховного процесу, інноваційно-гуманістичні технології навчання і виховання тощо.

Важливо дотримуватися принципу, за яким змістово-ціннісна суть навчально-

виховного процесу, з одного боку, є чітко демаркованою від технологічного, але з іншого саме технологічний складник педагогічної дії допомагає втіленню тих гуманістичних смислів, образів та цінностей, продукувати які покликаний новий учитель. «Відомо, що гуманістичний підхід не зводиться до якихось конкретних технологій чи методів навчання – це цілісна орієнтація, в основі якої – перебудова особистісних установок педагога» [3, 5]. Але конкретизація гуманістичної сутності освіти у певних навчальних, виховних, педагогічно-організаційних, методологічно-розвивальних технологіях є важливим складником сучасного інноваційного освітнього простору на будь-яких рівнях його функціонування.

Отже, визначивши актуальність концептуально-теоретичного аналізу проблеми вироблення, впровадження та розвитку провідних технологій підготовки нового вчителя, розглянемо основні позиції, сформульовані щодо поняття «технології освіти» в українському науково-педагогічному дискурсі, а також проаналізуємо дискусії навколо нього та його змістового наповнення. Загалом, у вітчизняній науковій літературі, присвяченій проблемам методологічного, дидактичного, організаційного, технологічного забезпечення освітньо-педагогічного процесу, доволі активно використовується теоретичний концепт освітніх і педагогічних технологій. Його визначенню, теоретичному аналізу, взаємозв'язкам з іншими феноменами освітнього простору та навчально-виховного процесу присвячені роботи таких дослідників, як А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, В. Волович, Т. Демків, О. Дубасенюк, В. Єремєєва, І. Єрмаков, І. Завадський, І. Зязюн, В. Карпучіна, В. Каюков, П. Кононенко, В. Кремень, В. Огнев'юк, А. Осмоловський, Л. Парашенко, Д. Румянцева, Г. Сазоненко, Г. Селєвко, С. Сисоєва, Л. Сохань, Л. Чернявська та багатьох інших. Великий масив аналітично-дослідницької інформації з цієї проблематики зумовлений і світоглядно-ціннісною та філософсько-освітньою її

актуальністю, і багатовимірністю самого феномену «освітньо-педагогічних технологій», а також різноманітністю умов, засобів, методик його реалізації на практиці.

Нашою метою є формулювання певного інтегративного, узагальненого розуміння феномену «освітні технології» в аспекті його практичної реалізації в освітньому середовищі підготовки нового вчителя, що утворює своєрідний комплекс теоретичної проблематики. Адже відбувається аналіз і педагогічних технологій, які використовуються для підготовки нового вчителя, і формування здатності й творчих можливостей самого вчителя до застосування таких технологій у власній професійній діяльності. Освітні технології постають тут як формувальний елемент навчально-виховного простору формування особистих і професійних компетенцій нового вчителя, а поняття «освітня технологія» визначається як «інтегративна модель, що об'єднує в єдину цілісну систему мету, зміст, дидактичний комплекс (педагогічні умови, методи, прийоми, засоби, інформаційно-технічне забезпечення) та результат навчально-виховного процесу, побудованого на філософії й методології життєствердження та життєтворчості особистості» [5, 17]. Отже, освітні технології підготовки нового вчителя розглядатимуться нами як один із ключових елементів побудови цілісного простору навчально-виховної та організаційно-методичної педагогічної дії, який забезпечує прищеплення майбутньому педагогові і філософсько-світоглядної ціннісної переконаності у глибокій життєтворчості та гуманістичності власної професії, і конкретних умінь професійної навчально-виховної діяльності, що виявляються у потенційній здатності до особистісного самовдосконалення у сфері професійно-технологічної майстерності.

Необхідно наголосити на поліваріантності трактувань понять освітніх та педагогічних технологій у вітчизняній філософсько-освітній та педагогічній думці, що зумовлено, насамперед, процесами плюралізації та демократизації освітнього

простору країни, методологічного забезпечення навчально-виховного простору закладів освіти різних рівнів. Понятійний аналіз термінів «освітня технологія», «педагогічна технологія» перебуває у центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених: Н. Абашкіної, К. Баханова, В. Безпалька, Е. Бережної, І. Богданової, В. Бондаря, Б. Блума, В. Воронова, С. Гончаренка, В. Дорошенка, М. Кларіна, І. Марева, А. Нісімчука, О. Падалки, І. Прокопенка, О. Савченко, Г. Селевка, І. Смолюка, М. Чошанова, О. Шпака та ін. Але зміст поняття ці автори трактують по-різному, залежно від того, як вони уявляють структуру та складники навчального процесу. Введення до наукового обігу поняття «педагогічна технологія» на теренах України та близького зарубіжжя зумовлене багатьма чинниками. Зокрема незадовільним функціонуванням традиційних форм і методів навчання, і хоча й не бурхливим, як у далекому зарубіжжі, проте помітним розвитком науки й техніки, що привело до технологізації не тільки виробничих, а й гуманітарних галузей [5, 13–14]. Така технологізація не має призводити до дегуманізації відносин між суб'єктами освітньо-педагогічного простору, в чому й полягає основне завдання національної педагогічної спільноти, головним ідейним та духовно-енергетичним рушієм якої є саме постать нового вчителя, здатного на основі новітніх технологій навчання і виховання, власної педагогічної творчості реалізовувати високі ідеали інноваційно-гуманістичної педагогіки.

У структуру поняття «педагогічна технологія» закладається принцип, за яким ті систематичні засоби, що застосовуються в її рамках, здатні привести до реалізації загальних інноваційно-гуманістичних принципів і настанов, що визначаються як мета навчально-виховної діяльності. «Педагогічна технологія – це система, комплекс педагогічних прийомів, що здійснюються у певній послідовності і за умови дотримання цієї послідовності гарантують успіх і результативність навчально-виховної роботи» [9, 13–14]. Отже, освітня техно-

логія містить у власній змістовій частині такий ключовий елемент, як принцип цілепокладання щодо системної реалізації інноваційно-гуманістичного педагогічного процесу підготовки нового вчителя, що в майбутньому транслюватиметься через його особистісно-професійну самореалізацію. Обов'язковими критеріями технологічності є: концептуальність, системність, скерованість, ефективність та відновлюваність. На основі цих критеріїв російський дослідник Г. Селевко визначає таку структуру педагогічної технології: 1) концептуальна основа; 2) змістова частина навчання (цілі навчання – загальні та конкретні, зміст навчального матеріалу); 3) процесуальна частина – технологічний процес (організація навчального процесу, методи і форми навчальної діяльності; діяльність педагога щодо керування процесом засвоєння навчального матеріалу, діагностика навчального процесу) [10, 15–16]. Отже, важливість і актуальність концептуально-теоретичного аналізу провідних технологій підготовки нового вчителя полягає ще й у тому, що цей феномен інтегрує і систематизує весь навчально-виховний процес, завданнями якого є реалізація гуманістично-творчих принципів освіти і прищеплення цих принципів новому вчителю, який у майбутньому муситиме творчо транслювати їх у власній педагогічно-професійній діяльності.

У вітчизняній науковій думці останніх десятиліть також спостерігаємо формування переконання дослідників цієї проблематики в тому, що освітні, педагогічні технології мають значний потенціал подолання негативних тенденцій, наявних у національній освітній сфері і пов'язаних із застарілими принципами й методиками навчання і виховання та із низкою проблем, що виникають нині. Наприклад, Т. Подобєдова зазначає, що «для сучасної педагогічної практики характерним є те, що процес підготовки вчителя повною мірою не сприяє формуванню у студента системного бачення педагогічної дійсності, прогностичного мислення» [7, 4]. На нашу

думку, подолання такої негативної тенденції функціонування вищої педагогічної освіти, здебільшого залежить саме від систематичного, інноваційно-прогресивного впровадження провідних технологій підготовки нового вчителя, які були б здатні долати застарілість традиційних методик і створювати цілісний простір інноваційної навчально-виховної активності. «Системотворчим компонентом педагогічної системи дедалі частіше називають технологію навчально-виховного процесу. Технологічність – внутрішня якість системи, що визначає її можливості й організаційну (управлінську) логіку. Від методики технологія відрізняється відтворюваністю результатів, відсутністю безлічі «якщо». Технологія проєктується з урахуванням конкретних умов та орієнтацією на заданий, а не передбачуваний результат» [6, 5]. Отже, українська науково-дослідницька і навчально-педагогічна спільнота розглядає нині освітні й педагогічні технології як один із найефективніших засобів організації та розвитку цілісної, систематичної, науково обґрунтованої педагогічної активності, метою якої є створення інноваційно-гуманістичного освітнього простору підготовки нового вчителя, а згодом і його професійної діяльності.

Важливо також розглянути ті різноманітні тлумачення поняття «педагогічна технологія», що існують у сучасній науці. Багатоваріантність концептуальних визначень технологічного складника освітньої системи та педагогічного процесу зумовлена тим, що інноваційно-гуманістична парадигма навчання і виховання передбачає поліваріантність методологій, індивідуальні траєкторії навчання, особистісно зорієнтований процес визначення цілей, методів та діагностичних засобів навчання і виховання. У сучасній педагогічній науці існують різні підходи до тлумачення і самого терміну «педагогічна технологія». Наведемо найбільш типові:

- сукупність і порядок функціонування усіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, тобто певна алгорит-

мізація спільної навчально-виховної діяльності (М. Богданова, О. Кіяшко, М. Кларін, І. Лернер, Б. Лихачев, В. Шепель);

- впровадження у педагогіку системного способу мислення, проєкту певної моделі педагогічної системи, реалізованої на практиці (В. Безпалько, В. Монахов, Т. Самойленко, Д. Чернілевський);

- спеціально організований процес, який передбачає визначення найбільш раціональних засобів реалізації поставлених цілей (І. Волков, С. Гунько, М. Касьяненко, Г. Селевко, Н. Тализіна);

- процес модернізації дидактичної системи на основі вивчення і дослідної перевірки елементів, що її утворюють (Ф. Янушкевич). Йдеться про оптимізацію навчального процесу, тобто поняття «технологічність» розглядається як синонім поняття «ефективність» (М. Кларк, Ф. Персиваль, К. Чедуїк) [11, 192–193].

Отже, спільними імперативами впровадження новітніх технологій підготовки нового вчителя є налагодження систематичності, цілісності, змістово-формальної інноваційності й модернізованості того освітньо-педагогічного простору, в якому вчитель формується як ключовий суб'єкт подальшого вдосконалення цього ж простору, як найактивніший елемент творчо-вольової реалізації гуманістичних принципів і настанов сучасного навчання і виховання.

Окрім цілісності й систематичності, провідні технології підготовки нового вчителя мають бути доволі гнучкими для того, щоб задовольняти навчально-творчі потреби всіх суб'єктів освітнього середовища педагогічного навчального закладу. Впровадження у практику ВНЗ елементів гнучких технологій активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів. Завдяки змінам у змісті й методичному комплексі навчально-пізнавальна діяльність стає гнучкою, а саме розкривається через принципові положення, які концептуально обґрунтовані в такий спосіб:

- нова технологія має бути динамічною та гнучкою, що сприяє реалізації індивідуальних можливостей та інтересів студентів;

- закладаються принципово нові форми контролю та оцінювання знань студентів і рейтинги: захисти підсумків практики, контрольні заходи, індивідуальні співбесіди;

- розглядається логіка та послідовність вивчення окремого курсу в цілому. Це реалізується на основі обрання альтернативних варіантів;

- технології педагогічного процесу модернізуються, набувають кращого кваліфікованого підходу викладачів, методично-технологічного оснащення;

- поєднання деяких форм організації процесу з його матеріальними засобами;

- методи та засоби навчально-пізнавальної діяльності, форми організації поєднуються у цілий комплекс викладання, стають вирішальним чинником правильної організації навчально-пізнавального процесу;

- у навчально-виховний процес корективи треба вносити з урахуванням динаміки здібностей, інтересів та прагнень студентів [4, 132].

Тому, розглянувши специфіку поняття «освітні технології», основні теоретичні концепти, які формуються на його основі у вітчизняній педагогічній науці, а також його змістове та ціннісне наповнення, підкреслимо надзвичайну актуальність упровадження провідних технологій підготовки нового вчителя. Маємо підстави наголосити на необхідності цілісного, науково обґрунтованого та світоглядно-ціннісного застосування цих технологій у педагогічному вищому навчальному закладі. «Технологія навчання – це науково обґрунтована організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у структурі певної педагогічної системи. Вона визначає спосіб реалізації змісту освіти, який передбачений навчальними програмами, системою методів, форм і засобів навчання з позицій ефективного забезпечення діагностичних цілей. Зміст навчан-

ня при цьому виступає не стільки у вигляді складу навчальної інформації, комплексу навчальних задач, завдань і вправ, скільки – цілісної структури, яка визначає характер формування професійних і навчальних навичок і умінь, накопичення досвіду професійної діяльності. Технологія навчання потребує використання таких дидактичних підходів, які перетворюють навчання на організований процес із гарантованим результатом» [2, 11]. Пошук та впровадження адекватних для кожного студента технологій, спрямований на розкриття творчого потенціалу педагога і студента для ефективної підготовки майбутнього вчителя, є ключовим завданням формування технологічного середовища педагогічного вищого навчального закладу.

Отже, проаналізувавши специфіку поняття «освітні технології», його основні концептуально-теоретичні визначення та змістово-формальне й світоглядно-ціннісне наповнення, робимо висновок про те, що в процесі підготовки нового вчителя як ключового суб'єкта навчально-виховної творчості освітньо-педагогічні технології відіграють важливу роль інтеграції та систематизації освітнього середовища підготовки такого вчителя. Незважаючи на різноманітні та поліваріантні визначення поняття «освітні технології» в сучасній науково-педагогічній літературі, спільним знаменником у них є те, що технологічний складник освітнього простору сприяє цілісному визначенню цілей педагогічного процесу, виробленню відповідних до них методик та засобів навчально-виховного процесу, а також ефективному досягненню цих цілей, діагностиці їх та відтворюваності. Все це дає підстави стверджувати надзвичайну актуальність концептуально-теоретичного аналізу та систематичного дослідження провідних технологій підготовки нового вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекірова Л. Е. Створення інтерактивного освітнього середовища у ВНЗ з проблеми формування готовності майбутніх вчителів початкових

CITED LITERATURE

1. L. Bekirova. Creation of interactive educational medium in High School related to elementary school future teachers problem connected with interactive

класів до застосування інтерактивних технологій навчання / Л. Е. Бекірова // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2011. – Випуск 9 (191). – С. 73–77.

2. **Гусак П. М.** Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Петро Гусак. – К., 1999. – 32 с.

3. **Зязюн І. А.** Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І. А. Зязюн // Світло. – 1996. – № 1. – С. 4–9.

4. **Логвина-Бик Т. А.** Сучасні технології професійно-педагогічної підготовки вчителя / Т. А. Логвина-Бик // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2000. – Вип. 6. – С. 132–135.

5. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посібник / за ред. Г. С. Сазоненко. – К. : Гопак, 2000. – 560 с.

6. **Підласий І.** Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3–17.

7. **Подобедова Т. Ю.** Підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю до педагогічного проектування : автореф. дис. на ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. Ю. Подобедова. – Луганськ, 2005. – 21 с.

8. **Сисоєва С. О.** Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

9. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти : модульний посібник / авт.-упоряд. П. І. Матвієнко, Н. І. Білик, О. О. Новак. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 292 с.

10. **Селевко Г. К.** Современные образовательные технологии : уч. пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

11. Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe. – Brussels : Eurydice, 2008. – 88 p.

education technologies application / L. Bekirova // Scientific works. The series: pedagogics, psychology, sociology. – Donetsk : «Donetsk National Technical University» State High School, 2011. – Issue 9 (191). – P. 73–77.

2. **P. Husak.** Theory and technologies of elementary school future teacher differential training: synopsis discourse of Ed. D.: 13.00.01 / Petro Gusak. – Kyiv, 1999. – 32 p.

3. **I. Z'azun.** Educational technologies within the frame of pedagogic reflection / I. Z'azun // Svitlo. – 1996. – № 1. – P. 4–9.

4. **T. Loghvyna-Byk.** Modern technologies of teacher vocational and pedagogic training / T. Loghvyna-Byk // Zhytomyr State University named after Ivan Franko reporter. – 2000. – Issue 6. – P. 132–135.

5. Promising education technologies : scientific-methodological handbook / edited by H. Sazonenko. – Kyiv : Gopak, 2000. – 560 p.

6. **I. Pidlasyi.** Pedagogic innovations / I. Pidlasyi, A. Pidlasyi // Ridna Shkola. – 1998. – № 12. – P. 3–17.

7. **T. Podobedova.** Training of future humanitarian teachers to pedagogic project conception: synopsis discourse on...Cand. Sc.: 13.00.04 / T. Podobedova. – Luhansk, 2005. – 21 p.

8. **S. Sysoyeva.** Essentials of pedagogic creation: textbook / S. Sysoyeva. – Kyiv: Millenium, 2006. – 344 p.

9. Improvement of pedagogic proficiency in the context of learner-centered education : modular workbook / authorial ordering by P. Matviyenko, O. Bilyk, O. Novak. – Poltava : Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, 2006. – 292 p.

10. **G. Selevko.** Modern educational technologies : work-book / G. Selevko. – Moscow : Public education, 1998. – 256 p.